

ОПТИМИЗМА НА ВАЗОВА

Реч, държана на траурното Вазово утро в Народния Театр на 2. октомври 1921 год.

Тишина е настъпила в душите ни, тиха скръб се е вгнездила там, откак преди малко дни изпратихме до гроба великия наш поет.

В такова настроение ние неволно се обръщаме към онова, което той брои за най-голяма ценност в своите произведения, към неговата скривена мисъл, към неговите заветни чувства; ние искаме да вникнем по-дълбоко в нравствената личност на поета, за да схванем основния ѝ патос, за да разберем притегателната сила, която тя упражнява върху толкова умове и сърдца.

Това би било несъмнено най-добрият начин да почетем една скъпа памет, това би отговаряло наистина на неговата предсмъртна воля, да бъде наш другар, наш събеседник и вдъхновител и след като сме изтекли земните му дни.

Поискаме ли да схванем основния патос на поета, ние имаме на разположение неговите песни, неговата проза, неговите съчинения изобщо: те ни дават една изповед, едно саморазкритие, което по искреност и изчерпателност няма равно на себе си в нашата литература. Нека всеки чете Вазова, нека всеки пробира измежду творенията му онова, което говори най-силно на духа му, което го подкупва с форма и език, което задоволява вкуса му: вие ще се убедите, че навред той е същия, че една и съща философия, една и съща чувствителност пълни всички негови страници, и че през цял живот той не изневери на изработените от рано идеи, бидейки те съзнателното отражение на дълбоките психически разположения. Мироглед и темперамент на поета вървят в унисон, те се допълнят най-естествено, те са едно органическо цяло. И потърсим ли име за тях, речем ли да ги означим с познати общи термини, ние тутакси, по необходимост, се спираме на Вазовия поетически оптимизъм. Наричам оптимизма на Вазова поетически, защото тук нямаме една усвоена от всички догма, една студена рефлексия, изработена без участието на сърдцето и мимо богатия вътрешен опит; наричам го още тъй затова, че идеологията на художника е изявена в съзерцания, в картини, в настроения, с една дума в неща, които се налагат на въображе-